

Dějiny trampingu v pohledu Boba Hurikána a Gézy Včeličky*

Jan Krško

HISTORY OF CAMPING SEEN THROUGH THE EYES OF BOB HURIKÁN AND GÉZA VČELIČKA

This paper considers the first attempts to write a history of camping. Against a background of the struggle between the communist and the so-called non-political campers Bob Hurikán wrote a book focusing on the topography of the settlements which affected subsequent perception of the history of camping. Bob's work was to be counterbalanced by a book written by Géza Včelička, but due to the death of the author it remained unfinished. It nevertheless offers some illuminating insights about the origins and the development of this subculture.

KEYWORDS:

camping; Communist Party of Czechoslovakia; western; Fascism; Géza Včelička; Bob Hurikán; Marxism; subculture; Jack London

Bohatý společenský život první republiky bezpochyby ovlivňoval fenomén trampingu. Neorganizované táboření tehdy dokázalo oslovit nejen mládež v průmyslových aglomeracích, ale rovněž chlapce a děvčata, kteří se na nedotčenou přírodu dívali z oken svých obydlí.¹ Stále populárnější tramping měl samozřejmě řadu oponentů, z čehož vyvěrala potřeba vysvětlit jeho původ, vývoj a cíle.² S pokusy sestavit ucelený výklad dějin trampingu se proto setkáváme již u prvních generací svobodných tuláků. Studium těchto počínů přináší historiografii cenné poznání dobového vnímání trampingu. Současně nacházíme ideovou spojnicí ke snahám dnešních trampů zachytit kořeny své subkultury.³ V obecném pohledu zde jde hlavně o hledání odpovědi na otázku, kdo je a kdo už není tramp.⁴

* Tato studie vznikla a vychází s podporou grantového projektu GAČR č. 16-15962S s názvem *Tramping v českých zemích v letech 1918 až 1989: subkultura v interakci se státem a společností* řešeného na FF UK v Praze.

1 Jan KRŠKO, *Meziválečný tramping na Rakovnicku*, Rakovník 2008 s. 234-236.

2 Jiří KÖSSL — Marek WAIC, *Český tramping 1918-1945*, Praha 1992, s. 37-46.

3 Z amatérských děl stojí za pozornost především Pavel Děčko VINKLÁT, *Kronika trampingu v Jizerských horách 1934-2004*, Liberec 2004; Olga MOIDLOVÁ — Zdeněk MOIDL — Josef SMLSAL, *Kronika východočeského trampingu. Chrudimsko 1912-2008*, Liberec 2008; *Tramping na řece Jihlavě*, Ivančice 2008; Jindřich SMEJKAL, *Zaplavené vzpomínky*, Třebíč 2008.

4 Jan POHUNEK, *Trampové a takytrampové*, *Dějiny a současnost* 37, 2015, č. 9, s. 22-24.

BOJ O „PRAVÝ“ TRAMPING

K prvnímu výraznému sporu o podstatu trampingu došlo za první republiky mezi tzv. politickými a nepolitickými trampy. Nepřesný termín charakterizoval konflikt trampů orientovaných na komunistickou stranu s jejich názorovými oponenty.⁵ Druhá strana sice byla též svázaná s politickými subjekty, na rozdíl od prokomunistického křídla se však nesnažila tramping vtěsnat do nějakého ideologicko-filozofického světónázoru. Vysvětlovala jej především jako touhu po westernovém dobrodružství. Stoupci komunistů však neviděli v příbězích kovbojů jen romantiku nekonečných dálek, ale rovněž tvrdý zápas „prostého proletáře v podmínkách tvrdého kapitalismu“. Vystoupení ostrříleného pistolníka proti zvůli bohatého rančera nebylo pouze vzrušujícím dějem z milovaného Divokého západu, nýbrž střetnutím s „velkostatkářským vykořisťovatelem“. Tramping lze proto chápat i jako projev boje proti maloměstácké společnosti a sociálně nespravedlivému světu. Situace došla až tak daleko, že na některých osadách se přítomní v září plápolajícího ohně seznámovali se základy marxismu. Řadu filozofických postulátů však dotyční akceptovali velice volně, takže komunistické důrazy na kolektivismus vnímali jako výzvu k dobrému přátelství a ke kamarádské svornosti.⁶ Odlišnosti mezi svobodomyšlným trampingem a stranickou disciplínou u komunistů si všimli zástupci Federace dělnických tělovýchovných jednot a snaželi na adresu volného táboření vlnu kritiky. Vedení komunistů však námitky své satelitní organizace přecházelo a snažilo se po vzoru jiných politických subjektů trampy naopak oslovit. Poskytlo jim v *Rudém večerníku* samostatnou rubriku a zřejmě finančně podporovalo i vydávání časopisu *Tramp*.⁷

Do názorů trampů se samozřejmě často promítalo jejich hmotné postavení. Podle některých historiků měl tramping oslovovat vesměs slabší sociální skupiny. Střední vrstva našla cestu k víkendovému životu v přírodě až v okamžiku, kdy se stal mediálně propagovanou, komerční záležitostí.⁸ Výzkum na Rakovnicku však přinejmenším pro tuto oblast daná tvrzení vyvrací. Dělníci sice v trampingu převažovali, nicméně touha po dobrodružství lákala od počátku i movitější chlapce a děvčata.⁹ V každém případě celkové sociální složení trampů samo o sobě předurčovalo náklonnost k levici.¹⁰ Případná ztráta zaměstnání v době hospodářské krize jejich postoje

5 Základní informace k problematice: František MORKEŠ, *Trampské hnutí ve středních Čechách (Příspěvek k poznání jeho pokrokové orientace)*, Středočeský sborník historický 12, 1977, s. 55–67; J. KÖSSL — M. WAIC, *Český tramping*, s. 35 a 47–49.

6 Státní okresní archiv Rakovník (dále jen SOKA Rakovník), fond Okresní výbor Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 64, karton č. 19; Ladislav MIČKA, *Motábrs*, Rozvoj 9, 26. února 1970, č. 8, s. 1; J. KRŠKO, *Meziválečný tramping*, s. 90.

7 Stanislav HOLUBEC, *Sociální postavení a každodennost pražského dělnictva v meziválečné době*, Plzeň 2009, s. 159–160; J. KÖSSL — M. WAIC, *Český tramping*, s. 47.

8 S. HOLUBEC, *Sociální postavení*, s. 158.

9 J. KRŠKO, *Meziválečný tramping*. Žadatelé o povolení k táboření a stavbu chat uváděli v příslušné písemnosti své zaměstnání: Státní oblastní archiv Praha, fond Inspekce státních lesů Křivoklát 1929–1945, kartony č. 161–162 a 241–248.

10 S. HOLUBEC, *Sociální postavení*, s. 158.

ještě více zradikalizovala. Vždyť v Sovětském svazu podle komunistické propagandy žádná krize nebyla a každému se dostávalo existenčních jistot. V nastalé atmosféře dokonce v létě 1931 odcestovala trampská delegace do SSSR na *svůj největší čundr*. Vrátila se plna nadšení, když zahrádkářské kolonie kolem tamních měst chápala jako určitou paralelu k trampingu. Příznivci rudé hvězdy tak v trampingu nabírali na síle.¹¹

VSTUP BOBA HURIKÁNA

Vůči komunistickému směru se zásadně vymezoval písničkář a autor četných rodokapsů Josef Peterka, známý pod přezdívkou Bob Hurikán.¹² Poukazoval na vnášení politiky a extremismu do osadního života a znásilňování původních ideálů trampingu postuláty marxistické ideologie. Věcné argumenty nicméně již u současníků vzbuzovaly úsměv, neboť Hurikán byl sám přispěvovatel fašizujícího tisku *Polední list*.¹³ Své protizidovské zaujetí promítl i do prvního pokusu o zpracování dějin trampingu. Kniha s názvem *Trampské zkazky* vyšla v roce 1933 a dělí se na faktografickou a beletristickou část. Na úvod se Bob snaží najít zdroje trampingu a vcelku logicky jej nachází ve skautingu, ke kterému zaujímá kladný postoj.¹⁴ Vztah mezi oběma směry byl přitom v časech meziválečné republiky více než komplikovaný.¹⁵ Hurikán nicméně jako řada jiných trampů skautským obdobím prošel a měl na něj dobré vzpomínky. Odlišoval samozřejmě hlavní proud Antonína Benjamina Svojsíka od různých skautských organizací, které spadaly pod vliv té či oné strany. Především pak odsuzoval komunistické Spartakovy skauty práce.

Ze skautingu se měl podle Hurikána postupně rodit tramping, přičemž počátky celého procesu klade ještě do období monarchie: „Přišel den, kdy trubka odtroubila válce na všech bojištích a kdy Praha nepřehlednými zástupy lidí dala společně najevo

-
- 11 Akce se připravovala několik měsíců (*Osada „Sloních mládat“ v Moskvě trampům v Československu*, Tramp 3, 5. března 1931, č. 10, s. 3; *Sbírký na čundr do SSSR*, Tramp 3, 2. dubna 1931, č. 14, s. 4; *Delegace na čundr*, Tramp 3, 16. dubna 1931, č. 16, s. 3; *Trampská delegace do SSSR odjela*, Tramp 3, 2. července 1931, č. 26, s. 8). Z cesty zasílala delegace průběžné zprávy (*Čundr největší*, Tramp 3, 16. července 1931, č. 27, s. 10; *Zpráva o delegaci do Sovětského svazu*, Tramp 3, 30. července 1931, č. 28, s. 5; *Čundr největší*, Tramp 3, 13. srpna 1931, č. 29, s. 10–11; *Čundr největší*, Tramp 3, 20. srpna 1931, č. 30, s. 10; *Čundr největší*, Tramp 3, 3. září 1931, č. 31, s. 3–4). Základní informace přináší Rudan NOHA, *Odlesky táborových ohňů*, Jílové u Prahy 1969, s. 30–31.
- 12 Pozůstalost Boba Hurikána se dochovala v torzovitém stavu. Za pozornost zde stojí především kronika jeho osady (Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha, fond Bob Hurikán, vlastním jménem Peterka Josef, dále jen LA PNP, Bob Hurikán).
- 13 Tamtéž, čís. přír. 94/67, inv. č. 3, Zapisník z let 1938–1939; R. NOHA, *Odlesky*, s. 35–36; *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce II/1 H — L*, edd. Vladimír FORST a kol., Praha 1993, s. 362–363.
- 14 Bob HURIKÁN, *Trampské zkazky. Naše dějiny*, Praha 1933. Rukopis práce se v pozůstalosti nenachází.
- 15 Jan MAREŠ, *Zápas o dobré jméno. Skauting a tramping v první československé republice*, *Dějiny a současnost* 37, 2015, č. 9, s. 14–17; J. KRŠKO, *Meziválečný tramping*, s. 62–69.

radost mladé republiky. Skauting mohutněl, ale vedle něho jako z podhoubí se objevilo něco, co už bylo také sice před válkou, ale co bylo tak zakříknuto, že to něco živořilo. Tím jsme se dostali ke kořenům toho, čemu říkáme dnes tramping a čemu se dříve říkalo ‚Jdem na výlet anebo na toulku.‘¹⁶ V souvislosti s érou před první světovou válkou přibližuje autor knihy osudy chlapecké party, ze které vznikla osada *Ztracená naděje*. Zásadní vliv na proměnu této skupiny v opravdové trampy však měly mít až westernové filmy z počátku republiky. V přírodě se tehdy objevují další stoupenici svobodného táboření a rodí nová subkultura. S rokem 1920 přichází tzv. *doba kovbojská*, kdy se trampové v odívání snaží do co největšího detailu napodobit své americké vzory.¹⁷

Volné toulání a táboření pod širým nebem však záhy vystřídal usedlý osadní život, stavba chat a pěstování kolektivních sportů. V oblečení se prosazuje větší střídmost a účelnost, kdy nastupuje tzv. *doba kanadská*. Stoupenici původních trampských ideálů se smrskli v nevelkou skupinu stanařů, jimiž ostatní majitelé dřevěných přístřešků často opovrhovali.¹⁸ Hurikán v této souvislosti viděl budoucnost trampingu skepticky: „Pravému trampingu, jak jej viděli staří průkopníci, se neodvolatelně šerší. Z trampingu se stala móda, zatím co staří vlci pionýři vymírají, noví se nerodí. Z manchestrových dlouhých kalhot se staly nažehlené pumpky a z toren a žebradel kufříčky. Salonní panáci koupí hotovou již chatu (pod stany se bojí), dají tomu jméno třeba ‚Rychlík‘ a za čtrnáct dní již o trampingu polemizují a jej kritizují. Upřímné Nazdar! nebo Tě bůh! se proměnilo v Rukulíbám milostpaní! žlutý písek kolem bud, zahrádečky tulipánů a rakety pod pažďím, zahozené papíry v lese doplňují dnešního ‚trampa‘ mastnáka.“¹⁹ Tramping tak podle pisatele plynule zaniká a přechází v chatarský pobyt. Vyřčená slova dokládají, že řada krizových jevů provázela tramping již v druhém desetiletí po jeho zrodu. Člověk si ihned vybaví nesčetné diskuze o brzkém konci trampingu, které se v dnešní době neustále objevují. Bobovo příkré hodnocení současně ukazuje, nakolik se cítil být oprávněný určovat, co ještě patří k trampingu a co již stojí za jeho hranicemi.²⁰

Z podílu na neblahém vývoji trampingu viní Bob členy již zmiňované *Ztracené naděje*. Průkopnická osada udávala tón všem ostatním táborníkům, takže negativní přechod k pohodlné víkendové rekreaci zcela logicky řada trampů napodobila.²¹ Bob se v této kritice vzácně shodl s komunistickým křídlem. *Rudý večerník* totiž zveřejňoval případy, kdy osadníci Ztracenky vyháněli ze svého okolí jiné táborníky, či organizovali sportovní utkání, kam směli jen uživatelé chat.²² Chování Ztracenky však

16 B. HURIKÁN, *Trampské zkazky*, s. 9.

17 Tamtéž, s. 11–15.

18 Přezíravý postoj chatařů vůči stanařům samozřejmě odrážel sociální hledisko, nikoliv spor o ideovou podobu trampingu. Tamtéž, s. 68.

19 Tamtéž, s. 78.

20 Existuje dokonce samostatné fórum věnující se konci trampingu: <http://diskuze.libimseti.cz/konec-trampingu-v-cechach-226363>.

21 B. HURIKÁN, *Trampské zkazky*, s. 15.

22 *Kamarádi*, *Rudý večerník* 11, 2. srpna 1930, č. 177, s. 3; *Trampská „šlechta“*, *Rudý večerník* 11, 8. listopadu 1930, č. 258, s. 4. Problematiky se dotkl i časopis *Tramp: Několik slov osad-*

podle listu dokládalo, jak první táborníci, spjati s tzv. nepolitickým trampingem, již dávno původní ideály pobytu v přírodě zradili. Vždyť správný tramp nejenže nikoho od svého ohně nevyžene, ale s příchozím se rozdělí i o poslední kus jídla. Obrodit tramping tak mají právě stoupenci radikální levice, protože mezi její principy patří spotřební komunismus. Řada zúčastněných vnímala celý spor jako generační záležitost, nicméně věkový rozdíl mezi oběma stranami byl zanedbatelný.²³

Hurikán samozřejmě tyto vývody komunistů neakceptoval. V knize naopak zdůraznil, že krizi trampingu způsobili i oni. Nešlo jen o zanášení politiky do víkendového života. Přívrženci komunistů vyráželi do přírody jen proto, aby se zde mohli opíjet, tropit výtržnosti vůči místním obyvatelům a ničit stromy a květy. Ani ostatní výletníky neměli vynechat ze své agresivity, takže se mezi trampy vytrácelo dřívější kamarádství. Jednotlivé osady se uzavíraly do sebe a byly ostražitější přijmout někoho nového. Kritiku komunistických trampů následně Bob rozšířil na celý koncept předmnichovské republiky. Autorův výčet „hříchů“ tehdejší demokracie nápadně připomíná rétoriku českých fašistů. Nemusíme snad ani zdůrazňovat, že argumentace obou stran je více než tendenční. Kontroverzní chování některých trampů souviselo se skutečností, že se tento životní styl stal módní záležitostí. O sobotním odpolední vyrazil do přírody leckdo a politická příslušnost zde bezpochyby hrála vedlejší roli.²⁴

Historii trampingu se Bob věnoval i v dalších letech. Soustředil se především na zmapování co největšího počtu osad. Studoval dobový tisk, obesílal stoupence trampingu v různých koutech republiky a nechal se o životě tamních táborníků podrobně informovat. Řadu lokalit však navštívil osobně, neboť o tehdy populárního písničkáře byl mezi trampy velký zájem.²⁵ Výsledky své sběratelské činnosti publikoval v díle s názvem *Dějiny trampingu*. Z hlediska topografie jde bezpochyby o dosud nepřekonanou práci.²⁶ Bob si však při popisu jednotlivých osad počínal značně ten-

níkům, Tramp 2, 4. prosince 1930, č. 42, s. 13; *Aj, slyš, národe českéj!!!*, Tramp 2, 23. srpna 1930, č. 27, s. 9; *Kamarádi!* Tramp 2, 4. června 1930, č. 20, s. 11.

23 Blíže k celé argumentaci: *Plac pro diskuzi o trampingu*, Tramp 2, 23. srpna 1930, č. 27, s. 2; *Pohledte trampíři na komunismus*, Tramp 3, 19. února 1931, č. 8, s. 5; *Schůze weekendistů pod ochranou pendreků*, Tramp 3, 11. dubna 1931, č. 23, s. 4; *Kdo politizuje a rozeštvává trampy?*, Tramp 3, 28. května 1931, č. 22, s. 3; *21 českým staříčkým, hnusným nepolitickým trampům, kteří seděli v neděli v drážďanské base (všem kamarádům silničářům)*, Tramp 3, 16. července 1931, č. 27, s. 12; *Soudruhům trampům a všem kamarádům*, Rudý večerník 11, 10. května 1930, č. 108, s. 3; *Politickým trampům vypovězme válku, neboť mění tramping v Moskvu filiálku*, Rudý večerník 11, 7. června 1931, č. 132, s. 3. Shrnutí: F. MOROKES, *Trampské hnutí*, s. 58–59.

24 B. HURIKÁN, *Trampské zkazky*, s. 74–76.

25 Jan KRŠKO, *Počátky trampské osady Údolí hříchu*, Rakovnický historický sborník 6, 2005, s. 15–45, zde s. 20.

26 Bob HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, Praha 1940. Rukopis práce a veškeré přípravné materiály se zřejmě nedochovaly. Editoři pozdějšího vydání díla svévolně zkracovali jednotlivé pasáže a měnili datace vzniku osad. Zvláště se jim nelíbily širší časové rozsahy, které „zpřesňovali“. TÝŽ, *Dějiny trampingu*, Praha 1990. Následné citace proto vždy vycházejí z původního vydání.

denčně. Tábořiště prokomunistických trampů vesměs ignoroval.²⁷ Zkreslení se však dočkala i ta místa, kde se Hurikán nesetkal se vřelým přijetím. Typickým příkladem je osada *Údolí hříchu* na Rakovnicku. Někteří zdejší trampové Boba vyhnali, protože se jim nelíbilo, že „snědl všechny zásoby, nic k jídlu nepřivezl, zahrál pár písniček a chtěl si za to nechat zaplatit“. Hurikán se tak při popisu osady záměrně o některých lidech nezmiňuje, třebaže v regionálním trampingu patřili k výrazným postavám.²⁸

Vedle topografie autor opět přetřásá všeobecný vývoj trampingu. Většinu pasáží přebírá ze svého minulého díla, nicméně vypouští kritiku Ztracenky, tlumí útoky proti komunistům a budoucnost trampingu vidí optimisticky.²⁹ Chmurné vize v Trampských zkazkách zřejmě odrážely Bobovy zkušenosti z Povltaví a Posázaví. Myslíme lokality, kde se již projevovaly negativní důsledky masivní chatové zástavby. Hurikán však při zpracovávání druhé knihy navštěvoval tábořiště s dosud nedotčenou krajinou. Především trampung v Brdech vesměs zůstával v rovině původního toulání a nocování pod hvězdnatou oblohou.³⁰ Mírnější přístup ke komunistickému křídlu vycházel z celkové politické situace. *Dějiny trampingu* totiž spatřily světlo světa až v době protektorátu. Hurikán zřejmě nechtěl příliš zdůrazňovat krizové jevy v trampingu. Díky tomu se Hurikánovo druhé historické dílo stalo pro širokou veřejnost přijatelnějším a dodnes je mnohými vnímáno jako objektivní výklad trampingu.³¹

REAKCE GÉZY VČELIČKY

Hurikánovy knihy byly pro komunistické křídlo hozenou rukavicí. Přes odmítavý postoj se však k podobnému činu dlouho neodhodlalo. Pokus o prezentaci jiného pojetí dějin trampingu vznikl až na přelomu padesátých a šedesátých let. Šlo o jednu z posledních tvůrčích aktivit spisovatele Gézy Včeličky. Časový odstup je vcelku překvapující, neboť Hurikán a Včelička se v meziválečné době jako neformální vůdci nepřátelských směrů často v tisku napadali.³² Vzájemné rozepře přecházely do osobní roviny, kdy Hurikán uvítal zákaz některých Včeličkových děl na počátku okupace.³³ V poúnorových časech byla situace zcela opačná. Včelička jako autor sociální prózy stál zdánlivě na výsluní, zatímco Bob střídal dělnické profese.³⁴ Samotný Géza však

27 F. MOROKES, *Trampské hnutí*, s. 62. Z četných příkladů stojí za pozornost osada Motábrs na Křivoklátsku, kam jezdili známí literární a filmoví umělci, J. KRŠKO, *Meziválečný trampung*, s. 178–186.

28 J. KRŠKO, *Meziválečný trampung*, s. 162.

29 B. HURIKÁN, *Dějiny*, s. 367–371.

30 Jan POHUNEK — Jan ŠPRINGL, *Až zabloudíš v ten kraj... Krajinou českého trampingu*, *Dějiny a současnost* 35, 2013, č. 4. s. 15–17.

31 B. HURIKÁN, *Dějiny*, s. 367–371.

32 Ke střetům podrobněji, kde i potřebné prameny: F. MOROKES, *Trampské hnutí*, s. 55–67; J. KÖSSL — M. WAIC, *Český trampung*, s. 47–49.

33 LA PNP, Bob Hurikán, čís. přír. 94/67, inv. č. 3, Zápisník z let 1938–1939.

34 *Lexikon české literatury II/1 H — L*, edd. V. FORST a kol., s. 362–363; *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce IV/2 U — Ž*, edd. V. FORST a kol., Praha 2008, s. 1268–1296.

prožíval rozporuplný pocit. Uvítal nástup komunistů k moci a v duchu nové doby přepracovával i svá starší díla.³⁵ Současně však chtěl zachovat věrnost trampingu. Stalinský režim přitom začal potlačovat trampy jako nikdo předtím. Odmítnutím westernových ideálů tak paradoxně dal za pravdu Bobu Hurikánovi.³⁶

Včelička proto musel nejen reagovat na předválečné spory, ale najít trampingu místo i ve změněných poměrech. Stejně jako kdysi Hurikán, začal i on získávat údaje o osadách a korespondovat s dávnými přáteli. Vedle sběru informací se pustil do sepisování prvních kapitol díla.³⁷ Nutno říci, že rukopis práce působí na dnešního čtenáře kontroverzně. Časté opakování myšlenek, rozvlácnost, ideologické formulace a neúměrná popisnost dávají tušit, že po literární stránce nejde o vrcholnou Včeličkovu produkci. Úsměv bezpochyby vyvolá způsob uchování textu. Autor své úvahy běžně vpisoval do seznamu denního nákupu. Na Včeličkovu obranu však musíme říci, že takto tvořil ve stavu vážné nemoci. Choroba nakonec vedla ke Gézově smrti v roce 1966 a dílo zůstalo nedokončeno.³⁸

Přes všechna negativa přináší práce řadu klíčových skutečností. Včelička svou knihu koncipoval opravdu velkolepě, desítky stran věnoval pouze vysvětlení původního významu slova *tramp*. Celou záležitost uvádí slovy: „Mnohé věci na světě a vůbec v našem životě jsou označeny nepřesným jménem, ale vžily se tak, že jak se lidově říká, už jim je žádný krejčí neodpáře, a tak je tomu třeba s trampingem. Je známo, že pravými trampy, jak pro ně tenhle záhadný název v hantýrkové američtině vznikl, byly celé zástupy, celé tisíce a desetitisíce dočasně či trvale nezaměstnaných amerických dělníků, kteří bezradně bloudili od města k městu, od vesnice k vesnici a hladoví, neléčení, vyčerpaní prosili o práci, o jídlo o pár centíků.“³⁹ Včelička zde naráží na román Jacka Londona s názvem *Cesta*. V prvních českých překladech díla se totiž výraz *tramp* hojně užíval. Kniha přibližuje život amerických tuláků, kteří za obživou cestovali vlakem z jednoho konce Států na druhý. Rozumí se samo sebou, že načerno. Dílo pak mohlo sloužit jako určitý manuál, jak se při jízdě vyhnout železničním zřízcům. Zřejmě tento aspekt oslovil některé naše příznivce divokého skautování a zmíněný termín *tramp* vztáhli na sebe.⁴⁰

Včelička sice uznává odlišnosti mezi českým a americkým trampingem, současně však zdůrazňuje společný atribut, a to přátelství jednotlivých členů potulné party a ochotu si kdykoliv pomoc. Oba trampinky pak k sobě měly nejbliže v době hospo-

35 Petr ŠÁMAL, *Jak se stát socialistickým realistou: přepracované vydání sebe sama*, Česká literatura. Časopis pro literární vědu 57, 2009, č. 2, s. 172–195; Darina LUKÁŠOVÁ, *Géza Včelička: Policejní hodina*, diplomová práce, Ústřední knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sign. D-14084, Brno 2006, strojopis, s. 80.

36 Jan ŠPRINGL, *Když ohně zaplanou. Československý trampingu*, Dějiny a současnost 35, 2013, č. 4, s. 13–14; R. NOHA, *Odlesky*, s. 37–38.

37 LA PNP, fond Géza Včelička, čís. přír. 39/61, inv. č. 141, koncept dopisu Marii Šubrtové z 4. prosince 1960; tamtéž, čís. přír. 39/61, inv. č. 432–437, Poznámky o trampingu.

38 Tamtéž, čís. přír. 3/87, Paměti — trampingu.

39 Tamtéž, s. 2–3.

40 Vliv Londonova díla na zrod trampingu se považuje za klíčový, srov. J. KÖSSL — M. WAIC, *Český trampingu*, s. 14–16.

dářské krize. Géza zde naráží na skutečnost, že řada českých nezaměstnaných trampů zůstávala na osadě přes celý týden a živila se příležitostnou prací u okolních sedláků.⁴¹

Na první pohled ideová konstrukce má reálné jádro. Při svém výzkumu na Rakovnicku jsem se setkal se svědectvím pamětníků, kteří ztrátu zaměstnání řešili výše zmíněným způsobem. Velice dobře si přitom uvědomovali, jak se životním stylem blíží Londonovým hrdinům.⁴² Klíčové postavení Londonovy tvorby nicméně Včelička bezděky relativizuje při popisu vlastní cesty k trampingu. Stejně jako Bob Hurikán zde zmiňuje jen vliv kovbojek.⁴³ Naskytá se otázka, zda hlavním motorem pro utváření trampingu nebyla „pokleslá“ westernová díla a Londonova produkce hrála jen okrajovou roli.⁴⁴ Koneckonců London svůj román *Cesta* chápal především jako sociální tvorbu. Výzkum na Rakovnicku sice znalost tohoto díla mezi trampy potvrdil, nicméně většina z nich jej četla až v době, kdy již delší dobu sami chodili tábořit.⁴⁵

Včeličkovu touhu po romantice Divokého západu však komplikovala jeho učňovská léta v různých restauracích a pohostinstvích. Teprve nástup do továrny a osmihodinová pracovní doba mu poskytly nebývalé možnosti.⁴⁶ Gézova slova nelze brát na lehkou váhu. Zlepšování pracovních podmínek skutečně zaměstnancům umožnilo aktivně využívat volný čas. Pokud dělník strávil většinu dne v závodě, jen stěží našel dostatek sil k výletům do okolní přírody. Nikoliv náhodou se tramping rozšířil krátce po zrodu republiky, tj. za výrazných změn v sociálním zákonodárství.⁴⁷ Včelička se svými kamarády nejprve projevíli zájem o skauting. Skupinu však oslovovaly zcela jiné věci, než organizovanost a vznešené společenské ideály: „Zdalo se nám, že [skautové] tak trochu něco málo připomínají kovboje. Šátek s uzlem na krku, širák, i když měl trochu daleko do sombrera nebo do stetsonu. Košile byla taky nějaká jiná než ta americká, ta zálesácká, ta kostkovaná. [Skauti] žijí pryč v lesích u ohňů pod stany, učí se znát tajemství přírody a ušlechtilému životu a bratrství lidí celého světa a tak podobně. To je jistě správné. Ale nejhezčí se prozatím zdá, dosud velmi málo uvědomělým k nějakému mezinárodnímu celosvětovému bratrství, tedy nejvíce se nám na tom celém skautingu líbí to noční táboření v lesích u ohňů, při písničkách a praskotu dřeva, při horkém čaji a polévce.“⁴⁸

Včelička s přáteli tedy obešli různé skautské organizace, nicméně je odrazovala přílišná disciplína, svázanost a vliv politických stran. Géza v této souvislosti přiznává,

41 LA PNP, Géza Včelička, čís. přír. 3/87, Paměti — trampingu, s. 62–64.

42 Výsledky výzkumu se opírají o desítky svědectví dobových trampů a jejich potomků. Blíže: J. KRŠKO, *Meziválečný trampingu*, s. 274–276.

43 Popisu jednotlivých filmových děl a herců věnuje Včelička poměrně velký prostor: LA PNP, Géza Včelička, čís. přír. 3/87, Paměti — trampingu, s. 65–97.

44 K otázce vlivu filmové tvorby na trampingu Petr SZCZEPANIK — Jaroslav ANDĚL, *Stále kinema. Antologie českého myšlení o filmu 1904–1950*, Praha 1950.

45 J. KRŠKO, *Meziválečný trampingu*, s. 274–276.

46 LA PNP, Géza Včelička, čís. přír. 3/87, Paměti — trampingu, s. 98–105.

47 Ladislav SOUKUP, *Sociální správa a sociální zákonodárství v prvních letech republiky*, in: Karel Malý — Ladislav Soukup, *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě II*, Praha 2010, s. 950–973.

48 LA PNP, Géza Včelička, čís. přír. 3/87, Paměti — trampingu, s. 119–121.

že neměl ještě pevné ideologické zakotvení a toužil jen po romantice nekonečných dálek.⁴⁹ Zklamání skautingem se rozhodli hledat zcela něco nového: „Když už jsme se jednou v tom [táboření] zhlídli, když už nás to řádně chňaplo [...], tak se starejme o to, abychom se nějak dostali a dostávali do lesa na noc k táboráku. Abychom zkrátka založili a vymysleli nějaký takovej ostatní skauting, kterej by nepodléhal žádnému vojáčkovaní, žádnému politikaření, abychom to dělali tak trochu jako ti kovbojové a Indiáni, co nemají žádnýho pána jen svýho pohlaváře nebo šerifa a nikoho jinýho. Abychom byli taky tak trochu jako nějaký takovej tajnej spolek [...] A proto nikomu nic moc nevybreptáme. A do party nebudeme brát jen tak každýho, kdo chce s námi, to musí bejt samí pevní kluci a nikoliv nějaké všelijaké měkkoty.“⁵⁰

Těmito slovy chtěl Včelička doložit, že k podstatě trampingu přišel vlastním úsudkem a zkušeností. Daný závěr pak využil pro obhajobu komunistického směru. Zcela opomíjel skutečnost, že v době, kdy začínal trampovat, ještě neměl vyhraněné politické názory. Podle Včeličky komunistické křídlo objevilo neorganizované táboření stejně samostatně jako tzv. nepolitický tramping. Žádná strana tak nemůže vystupovat jako tvůrkyně trampingu. Problém netkví v prvenství, ale v ochotě uchovat skutečnou hodnotu svobodného toulání. Teprve po ujasnění svých cílů se Géza s přáteli dozvěděl, že existují jiné party provozující divoký skauting. Šlo především o skupinu budoucí osady *Ztracené naděje*. Podle Včeličky se měla dát dohromady v roce 1917, přičemž až do vzniku republiky se v žádném případě nejednalo o tramy. Kromě datace se tak shoduje s Bobem Hurikánem a otevírá problém skutečných počátků trampingu. Kluci kolem Včeličky se toužili s členy Ztracenky sejit, probrat s nimi podstatu volného táboření a připojit se k nim. Přes usilovné pátrání se jim však Ztracenkáře nepodařilo ve městě zkontaktovat. Naskýtá se nám otázka, zda by případné setkání pozitivně ovlivnilo budoucí vztahy Ztracenky a komunistických trampů.⁵¹

Místo Ztracenkářů se Včeličkovi a jeho druhům podařilo v ulicích Prahy vypátrat jinou partu. Říkali si *Černí vlci* a vedl je jistý Iren Osendorf.⁵² Bob Hurikán věnuje této postavě v obou svých knihách vcelku velký prostor. Jako průkopník trampingu měl být svým vzezřením a vystupováním nerozlučně spjat s dobou kovbojskou. Se svou partou se usídlil v blízkosti Ztracenky, s níž udržoval vřelé vztahy. Osendorfova tulácká povaha však nevydržela na jednom místě dlouho. Jako „správný westmen“ se nedokázal smířit s proměnou tábořišť v chatové osady.⁵³ Včelička se svými přáteli zjistil, že se Černí vlci každou středu scházejí v jednom pražském hostinci. Při sepišování vzpomínky však již nedokázal nálevnu přesně lokalizovat. Skupina chlapců se tam v daný den vypravila, načež ji výčepní poslal do zadní místnosti, kde měli divocí skauti svou klubovnu. Setkání s Černými vlky Včeličku ohromilo. V místnosti vyzdobené obrazy a fotografiemi Indiánů a traperů na ně hledělo několik postav v přesně padnoucích kovbojských oblecích. Podle Včeličky ani kostýmy z filmu *Limonádový Joe* neměly takovou věrohodnost jako úbor Černých vlků. Následný roz-

49 Tamtéž, s. 124–132.

50 Tamtéž, s. 134–136.

51 Tamtéž, s. 136–148.

52 Tamtéž, s. 149–150.

53 B. HURIKÁN, *Trampské zkazky*, s. 12–14; TÝŽ, *Dějiny*, s. 24 a 35.

hovor však přichozím nepřinesl nic dobrého. Černí vlci jsou uzavřená parta a nikoho dalšího mezi sebe nepustí. Výroba kovbojských obleků je navíc dost složitá a nákladná věc, na kterou by jistě neměli dostatek prostředků. Osendorf toho však mnoho neřekl ani k vlastní podstatě divokého skautingu.⁵⁴

Na neúspěch pak Včelička zavzpomínal: „Šli jsme domů jako spráskaní. Opravdu tihle kluci musili mít u sebe [...] hromadu peněz, když si mohli v hospodě pronajmout zvláštní místnost a nota bene s uzavřenou almarou, ve které uschovávali své kovbojské odění pro celou tu hordu Černejch vlků. [...] No ale ať je to jak chce, usoudil člen naší party, že něco jsme dneska od těch kluků taky pochopili a chytili a něčemu se přiučili. Za první, že bychom měli sehnat do party nějakýho hráče kytaristů, nebo se sami na nějaký to sladký dřevo naučili hrát. Dále takový kovbojský hadry se dají taky pořídít i v lacinějším vydání, i když nemusej být tak perfektní a úplný, jen tak náznakový, tak trochu jako skautský. Vždyť v pravým a úplným kovbojským obalu bychom ani nikdy nemohli přes Prahu, lidi by mysleli, že jsme nějaký maškary a ještě by nás třeba mohli honit i chlupatý. A za třetí nebudeme čekat na nějaké prozrazené tajemství nějaký záhadný tlupy a vyrobíme si svoje zvláštní tajemství, který rovněž nikomu a ničemu neprozradíme. A že nebudeme mít všechno takový jako černo-vlková tlupa, ani pravé kolty [...]. Vždyť jsme jen chudí kluci a tak budeme jen pěší parta tajných potulných skautů — stopařů a slídičů tábořících jako cikáni a pěstujících lesní život a básnické vyznání přírody. Byl to nějaký mlhavý plán a obraz, ale nám stačil, že se jím jaksi alespoň poněkud odlišujeme od Černých vlků a že se nám časem podaří jej ještě nějakými dalšími nápady obohatit.“⁵⁵

Včeličkova reakce na oblečení Černých vlků vnaší otazník nad reálnou existencí tzv. doby kovbojské. Myslíme tím skutečnost, že mnoho trampů na prvotřídní pistolnický kostým nemělo dostatek financí a na víkend odjízďelo v tom, co bylo pro ně dostupné. Bob Hurikán zřejmě vytvořil klasifikaci trampingu na základě zevnějšku členů několika osad v Povltaví a Posázaví. Při získávání materiálu pro svou druhou knihu se jistě setkal i s jinými způsoby odívání, ale původní rozdělení vývoje trampingu již měnit nechtěl.⁵⁶ Studium fotografického materiálu a sběr vzpomínek pamětníků na Rakovnicku ukázal, že vzhled trampů byl již od počátku různorodý. Westernový duch často připomínaly jen některé módní doplňky jako klobouk či košile.⁵⁷ Historiografie by tak neměla brát na Bobovu kvalifikaci výraznější zřetel. Zklamání nad neochotou Černých vlků s velkou pravděpodobností ovlivnil pozdější odstup Gézy Včeličky k průkopnické generaci trampů kolem Ztracenky a Boba Hurikána.

54 LA PNP, Géza Včelička, čís. přír. 3/87, Paměti — tramping, s. 149–165.

55 Tamtéž, s. 166–169.

56 Bobova klasifikace se dosud nesesetkala s výraznější kritikou. Určitou změnu přinesl Miroslav Berka, kdy počátky trampingu do první světové války označil jako *dobu indiánskou*. Termín ale nezohledňuje momentálním odíváním, nýbrž mu jde o časové rozlišení stavu před dobou kovbojskou. Paralelně k dějinám USA vychází z označení éry, na kterou navazovalo dobývání Divokého západu. V ideové rovině pak Berka odůvodňuje svůj název pochopením tehdejšího „porobeného“ českého národa pro zápas původního, indiánského obyvatelstva (Miroslav BERKA, *Posázavský pacifik*, Praha 1991, s. 96–100).

57 J. KRŠKO, *Meziválečný tramping*.

Pokud byli členové Ztracenky komunisty pejorativně označováni jako tzv. *trampská šlechta*, mohlo se v této kritice zračit dávné rozladění nad přezíravým přístupem motičtější party Irena Osendorfa. Politická angažovanost Gézy pak dosavadní rozkol jen znásobila.⁵⁸

Včeličkova práce nečekaně končí tím, jak se po neúspěchu s Černými vlky scházel s kamarády na Štvanickém ostrově a připravoval s nimi trasy prvních vandrů. Popsat jejich vlastní průběh však již nestihl.⁵⁹ Autorova smrt způsobila, že z plánovaného rozsáhlého díla existuje jen úvodní část. Naštěstí si Včelička před vlastním započítím práce vytvořil rámcový koncept budoucího díla. V přehledu kapitol pisatel zdůrazňoval, že s přáteli v roce 1919 stavěl jednu z prvních trampských chat vůbec. Nesla exotický název Sunshine a nacházela se u Liběchova na Kokořínsku. Nemusíme snad ani připomínat, že Hurikán se o chatě nikde nezmiňuje.

V dalším vývoji měl být pro tramping klíčovým okamžikem přelom dvacátých a třicátých let, kdy jej ovlivní program komunistické strany. Svobodné toulání se tak stává protestem proti stávajícím společenským poměrům. Největší pozornost nicméně vzbuzuje poslední kapitola práce. Včelička v ní chtěl vysvětlit, jak se únorem 1948 přetvořila podoba trampingu. Vítězstvím komunistů prý padl hlavní důvod existence trampingu — maloměšťáctví. Nic proto nebrání, aby se dávní stoupeníci westernové romantiky změnili v poklidné chataře. Vznikem nového společenského řádu dospělo svobodné táboření ke svému vrcholu a předalo štafetu socialistické rekreaci.⁶⁰

Včelička tak paradoxně dospěl ke stejnému závěru, jako kdysi Bob Hurikán. V jistém směru měl k tomuto úsudku větší právo Géza. V padesátých letech byla evoluční proměna trampských osad na chatové kolonie zdaleka markantnější než v meziválečné republice. Včelička nicméně ve svých vývodech sledoval politické cíle, kdy se snažil přiblížit tramping ideovým potřebám tehdejšího režimu. V záchranu původního obsahu trampingu zřejmě ani nevěřil. Podobně jako Bob však musel svůj úsudek revidovat. Přes pronásledování tramping nejenže nezanikl, ale dokonce nabýval na síle. S postupným uvolňováním poměrů se opět dostával na stránky tisku, přičemž se otevírala diskuze o jeho škodlivosti. Včelička debatu pozorně sledoval, vystříhoval si jednotlivé články, až se rozhodl přispět i svým názorem.⁶¹ V tisku vystoupil jednoznačně na podporu svobodného toulání a odmítl, že by tato činnost byla v rozporu s tzv. socialistickou morálkou. Stát má naopak vycházet trampům vstříc, aby je přesvědčil pro své ideje. Včelička srovnává situaci s předmnichovským státem a stejně jako tehdy požaduje spojení trampingu a politiky. Komunistická strana má podporovat tramping a vtahovat jeho nositele do své organizace a vytvářet z nich bytosti myslící v duchu nového zřízení.⁶²

58 *Trampská „šlechta“*, Rudý večerník 11, 8. listopadu 1930, č. 258, s. 4. Negativní stanovisko k Irenu Osendorfovi s politickým podtextem: *Chtěli trampům pomoc, ale do kriminálu*, Tramp 3, 2. dubna 1931, č. 14, s. 4.

59 LA PNP, Géza Včelička, čís. přír. 3/87, Paměti — tramping, s. 172–190.

60 Tamtéž, Jak, kdy a proč jsme trampovali — koncept práce.

61 Tamtéž, čís. přír. 39/61, inv. č. 432–437, Poznámky o trampingu.

62 *Na slovíčko s Gézou Včeličkou*, Mladý svět 5, 22. listopadu 1963, č. 47(255), s. 11. Čtenářská reakce: *Ještě jednou tramping*, Mladý svět 6, 17. ledna 1964, č. 3(263), s. 9.

* * *

Hurikánovo a Včeličkovo dílo dokládá složitost společenských změn 20. století. Oba aktéři se snažili dějiny trampingu přesně interpretovat a svá díla koncipovat jako zdroj poznání o podstatě svobodného táboření. Nešlo tedy jen o věci minulé, ale rovněž o nezakrytou snahu ovlivnit další charakter trampingu. Včeličkův výklad však byl příliš vsazen do formulací marxismu, čím se musel stát pro většinu trampů odtažitým. Jeho dílo navíc zůstalo jen v rukopise, takže Gézovy názory znala veřejnost vesměs jen z meziválečného tisku. Vcelku logicky zvítězilo pojetí Boba Hurikána. Topografický charakter Bobova díla vzbuzoval u dalších generací trampů představu, že psát dějiny své subkultury znamená sbírat informace o vývoji toho či onoho tábořiště. Vytvářelo se dokonce vědomí, že studium trampingu dosáhne svého naplnění v okamžiku, až budou zaevidovány všechny kdy existující osady. Postavení trampingu ve společnosti se odvíjí od kvantity jejich osad.⁶³ Včelička sice též sbíral informace o životě jednotlivých tábořišť, větší pozornost nicméně věnoval ideovým zdrojům trampingu. Pro historika má zápas Hurikána a Včeličky mimořádný význam. Umožňuje nahlédnout na dějiny trampingu z různých stran a poznat jeho reálnější tvář. Především v těch momentech, kdy se Včelička a Hurikán v názorech shodovali. Přes veškerý antagonismus měli totiž společnou lásku — touhu po romantice a westernovém dobrodružství.

RÉSUMÉ:

One of the outward manifestations of social life in the First Republic was camping. Under the impression of film westerns young people would forsake the achievements of civilization and go to camp over the weekend in the countryside like the old inhabitants of the Wild West. Despite the American models, camping was a Czechoslovak specificity probably unparalleled in the world. This paper focuses on the first attempts to write a history of camping and create an ideal concept of its development. In the 1930s increasingly popular camping was becoming a focus of attention of various political parties. The Communists campers were wielding great influence and this led to ideological clashes with their political opponents. In the context of this fighting Josef Peterka alias Bob Hurikán wrote a book called *Camping Tales*. The author traces the roots of camping, their patterns in the scouting movement and the western film milieu and investigates the nature of camping. Although Bob Hurikán levels criticism at the Communist wing, he deploys arguments typical of the Czech Fascists. He eases his rhetoric somewhat in a second work entitled *History of Camping*. The book maps the topography of the individual settlements in the country, so for the future generations of campers he creates the impression that studying camping means collecting information on the number of settlements. Bob Hurikán's book met with a response from a Communist position on the part of the writer Géza Včelička. In the 1960s he began to write a book that attached greater importance to the study of the ideological roots of camping than to the topography of the individual settlements. Cramping the development of camping into Marxist postulates, however, makes an abstruse impression, so this work could not be such a success with

63 V této souvislosti vzniká webová databáze trampských osad, která kromě názvu obsahuje datum vzniku (<https://sites.google.com/site/nastramp/archiv-zprav/zpravy-2012-2013/12seznamtrampskychosad-kftf>).

the ramblers as that of Bob Hurikán. Additionally, Včelička did not finish the book because he died and the text remained in manuscript. Still, his book offers a number of perceptive insights about the origins of camping.

PhDr. Jan Krško, pracovník Státního okresního archivu Rakovník, se zaměřuje na otázky církevních poměrů po vzniku Československa a Husova venkovského pobytu. K problematice trampingu publikoval řadu odborných článků a soubornou regionální monografii (jkrsko@seznam.cz).